

ผลของฉลากคำเตือนบนซองบุหรี่ต่อความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสกลนคร

The effect of pictorial health warning labels on intention to not smoke among the upper secondary school students, Sakon Nakhon province

ปอวารี อัครพิณ

Powaree Ukkapin

ศรัณญา เบญจกุล

Sarunya Benjakul

จุฑาทิพย์ ศีลบุตร

Jutatip Sillabutra

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Public Health, Mahidol University

DOI: 10.14456/dcj.2021.XX

Received: December 28, 2020 | Revised: July 1, 2021 | Accepted: July 10, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยประเมินผลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของฉลากคำเตือนบนซองบุหรี่ต่อความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ในกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นปีที่ 4-6) ปีการศึกษา 2561 ในจังหวัดสกลนคร จำนวน 270 คน ได้รับคัดเลือกด้วยการสุ่มแบบกลุ่มสองขั้นตอนและแบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 135 คน ได้แก่ กลุ่มแรกสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่แบบทั่วไป กลุ่มที่สองสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่แบบเรียบ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัย พบว่าตัวอย่าง ร้อยละ 15.6 เคยทดลองสูบบุหรี่ และร้อยละ 5.6 สูบบุหรี่ในรอบ 30 วันที่ผ่านมา ภาพที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบมีการตอบสนองทางอารมณ์สูงกว่าภาพที่วางบนซองบุหรี่ขนาดร้อยละ 85 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และตัวอย่างที่ไม่สูบบุหรี่และเคยสูบบุหรี่แต่เลิกแล้วที่สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่แบบเรียบ มีความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ไม่แตกต่างจากตัวอย่างที่สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ทั่วไป ($p > 0.05$) ดังนั้น ภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบ จึงเป็นมาตรการที่ได้ผลในการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์เชิงลบทั้งความน่ากลัว น่าขยะแขยง และวิตกกังวล รวมถึงเพิ่มความโดดเด่นของการสังเกตอันตรายของการสูบบุหรี่ได้ชัดเจนขึ้น

ติดต่อผู้พิมพ์ : ศรัณญา เบญจกุล

อีเมล : sarunya.ben@mahidol.ac.th

Abstract

This evaluation research aimed to study the effect of pictorial health warning labels on having no intention to smoke. The samples were consisted of 270 upper secondary school students (M 4-M 6), academic year of 2008 in Sakon Nakhon Province. The two-stage cluster sampling was used to select the two groups of the sampled students, the group who have exposed to the 85% pictorial health warning labels placing on branded cigarette packaging and the group who exposed to the similar pictorial health warning

labels placing on plain cigarette packaging, 135 sampled students in each group. Data collection was done by using self-administered questionnaire. Data analysis was done by computing descriptive statistics and inferential statistics. The results showed that 15.6% of samples had tried smoking, and 5.6% had smoked in the past 30 days. Pictures placing on the plain cigarette packaging had significantly higher emotional response than those viewed the 85% pictorial health warning labels placing on the branded cigarette packaging ($p < 0.05$). The non-smokers and former smokers who viewed the 85% pictorial health warning labels placing on the plain cigarette packaging had no difference of intention to not smoking compare to those who viewed the 85% pictorial health warning labels placing on the branded cigarette packaging ($p > 0.05$). Therefore, 85% pictorial health warning labels placing on the plain cigarette packaging is an effective measure to evoke negative emotional response in regard to fear, disgust, and anxiety, including increasing the visibility on the hazards of cigarette smoking clearly.

Correspondence: Sarunya Benjakul

E-mail: sarunya.ben@mahidol.ac.th

คำสำคัญ

ฉลากคำเตือนบนซองบุหรี่, ซองบุหรี่แบบเรียบ, ซองบุหรี่แบบทั่วไป, ความตั้งใจไม่สูบบุหรี่

Keywords

Pictorial health warning labels on cigarette packaging, Plain cigarette packaging, Branded cigarette packaging, Intention to not smoke

บทนำ

ปัจจุบัน ทั่วโลกมีผู้สูบบุหรี่ 1,300 ล้านคน ในแต่ละปีมีผู้เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่กว่า 6.3 ล้านคน และเสียชีวิตจากการได้รับควันบุหรี่ 844,000 คน⁽¹⁾ โดยโรคมะเร็งปอดเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้สูบบุหรี่เสียชีวิตปีละ 1.59 ล้านคน⁽²⁾ ดังนั้น หากเริ่มต้นสูบบุหรี่ตั้งแต่อายุยังน้อยจึงมีโอกาสร้อยละ 50 ที่จะเสียชีวิตก่อนวัยอันควร โดยมีอายุสั้นกว่าคนที่ไม่สูบบุหรี่อย่างน้อยกว่า 10 ปี⁽³⁾

สำหรับประเทศไทย พบผู้เสียชีวิตด้วยโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 45,136 คนในปี พ.ศ. 2547 เป็น 51,651 คนในปี พ.ศ. 2557⁽⁴⁾ โดยมีอายุในขณะที่เสียชีวิตสั้นกว่าคนที่ไม่สูบบุหรี่ 18 ปี⁽⁵⁾ ส่วนสถานการณ์การสูบบุหรี่ในประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่แม้อัตราการสูบบุหรี่มีแนวโน้มลดลงจาก ร้อยละ 32.0 ในปี พ.ศ. 2534 เป็นร้อยละ 19.1 ในปี พ.ศ. 2560 แต่เป็นการลดลงอย่างชะลอตัว โดยพบการเปลี่ยนแปลงลดลงจากร้อยละ 1.6 ต่อปีในช่วงปี พ.ศ.

2534-2550 เป็นร้อยละ 1.0 ต่อปีในช่วงปี พ.ศ. 2550-2560 โดยในรอบ 10 ปีนี้ พบอัตราการสูบบุหรี่ทุกกลุ่มวัยลดลง ยกเว้นกลุ่มเยาวชนอายุ 15-18 ปี ที่พบเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8 ต่อปี โดยเพิ่มจากร้อยละ 7.3 ในปี พ.ศ. 2550 เป็นร้อยละ 7.8 ในปี พ.ศ. 2560 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่าจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคอีสานที่มีอัตราการสูบบุหรี่สูงสุดเป็นลำดับที่ 4 ของประเทศ โดย 3 จังหวัดลำดับแรกเป็นจังหวัดในภาคใต้ทั้งหมด นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจรายจังหวัดในปี พ.ศ. 2554 พบว่าจังหวัดสกลนคร มีอัตราการสูบบุหรี่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 37.8 โดยเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 18.8 เป็นร้อยละ 25.9⁽⁶⁾ จึงอาจส่งผลให้เยาวชนในจังหวัดนี้ มีโอกาสที่จะมีความตั้งใจที่จะทดลองสูบบุหรี่ หรือสูบบุหรี่ในอนาคต เนื่องจากคุ้นชินหรือรับรู้ว่าการสูบบุหรี่เป็นเรื่องปกติ

ในปี ค.ศ. 2011 องค์การอนามัยโลก ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินนโยบายและมาตรการควบคุมยาสูบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด (best buys policy) ที่มี

ผลต่อเนื่องให้สามารถป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อเรื้อรังได้สำเร็จ รวม 4 มาตรการ ได้แก่ การขึ้นภาษี การห้ามโฆษณา การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะและการพิมพ์คำเตือนบนซองบุหรี่⁽⁷⁾ โดยมาตรการพิมพ์คำเตือนบนซองบุหรือนี้ จัดอยู่ในมาตราที่ 11 ว่าด้วยแนวทางเพื่อการบรรจุหีบห่อและการปิดฉลากผลิตภัณฑ์ยาสูบของกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมการบริโภคนยาสูบขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control: WHO FCTC) ที่ให้ข้อเสนอแนะว่าพื้นที่คำเตือนด้านสุขภาพควรมีขนาดร้อยละ 50 แต่ต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่แสดงหลัก และอาจอยู่ในรูปแบบภาพหรือภาพสัญลักษณ์⁽⁸⁾ เพราะภาพคำเตือนนอกจากเป็นการสื่อสารผ่านรูปภาพที่เข้าถึงผู้สูบบุหรี่ทุกกลุ่มวัยแล้วยังช่วยเพิ่มการมองเห็นและเข้าใจในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุที่ไม่เข้าใจภาษาเขียน อีกทั้งภาพที่มีขนาดยิ่งใหญ่ ยิ่งสามารถสื่อข้อมูลได้เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจรวมถึงข้อมูลด้านการเลิกบุหรี่ด้วย⁽⁸⁻⁹⁾ สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลความรู้โทษพิษภัยของบุหรี่ด้วยการพิมพ์ข้อความคำเตือนบนซองบุหรี่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และมีวิวัฒนาการของคำเตือนบนซองบุหรี่เรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2556 กระทรวงสาธารณสุขได้ออกประกาศเพิ่มขนาดของคำเตือนบนซองบุหรี่ 4 สี 10 แบบจากขนาดร้อยละ 55 เป็นขนาดร้อยละ 85 ที่บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา⁽¹⁰⁾

นอกจากนี้ WHO FCTC ยังแนะนำให้ประเทศภาคีสมาชิกจัดทำภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ตามแนวปฏิบัติมาตราที่ 11 โดยเพิ่มความเด่นชัดของข้อความและภาพคำเตือนเกี่ยวกับสุขภาพบนซองบุหรี่ รวมถึงป้องกันมิให้หีบห่อหรือซองบุหรี่ดึงดูดความสนใจออกไปจากข้อความและภาพคำเตือนเกี่ยวกับสุขภาพ นั่นก็คือ การแนะนำให้จัดทำซองบุหรี่แบบเรียบ (plain packaging) ซึ่งหมายถึงซองบุหรี่ที่จัดทำให้มีลักษณะเป็นมาตรฐานแบบเดียวกันทั้งสีของซอง ขนาดตัวอักษรของ

ยี่ห้อบุหรี่ รูปภาพหรือข้อความคำเตือนบนซองบุหรี่⁽⁸⁾ และจากการทบทวนการวิจัยแบบการวิเคราะห์ห่อภิมาณ⁽¹¹⁻¹²⁾ แสดงให้เห็นประสิทธิผลของซองบุหรี่แบบเรียบเมื่อเปรียบเทียบกับซองบุหรี่แบบทั่วไปในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การลดความดึงดูดในการสูบเพราะเกิดการรับรู้ว่าเป็นซองนี้ด้วยคุณภาพ รสชาติไม่ดี และเป็นสินค้าราคาถูก เพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับอันตรายของบุหรี่ ความรุนแรงและความน่าเชื่อถือได้ของภาพคำเตือน โดยเฉพาะสีพื้นซองบุหรี่ที่ยิ่งเข้ม ยิ่งเพิ่มความชัดเจนของการมองเห็นภาพคำเตือน และเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกด้านลบเกี่ยวกับการสูบบุหรี่จนอาจทำให้ผู้สูบบุหรี่ลดปริมาณสูบและเลิกสูบ ตลอดจนเพิ่มความตั้งใจที่จะไม่สูบและลดการริเริ่มสูบบุหรี่สำหรับเด็กและเยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่

ดังนั้น ประเทศไทยจึงเป็นประเทศแรกในเอเชียที่คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบแห่งชาติมีมติเห็นชอบกับอนุบัญญัติซองบุหรี่แบบเรียบ พร้อมใช้ภาพคำเตือนแบบใหม่ 4 สี 10 แบบ ขนาดร้อยละ 85 ซึ่งถือเป็นคำเตือนแบบรูปภาพ 4 สี ชุดที่ 5 (ภาพที่ 1) โดยอนุบัญญัตินี้ ได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2561 และมีผลให้บังคับใช้ครั้งแรกในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2562⁽¹³⁾

การวิจัยครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของฉลากคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ชุดใหม่ที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไป (branded cigarette packaging) กับซองบุหรี่แบบเรียบ (plain cigarette packaging) ที่มีต่อการตอบสนองทางอารมณ์ทั้งความน่ากลัว น่าขยะแขยง ความวิตกกังวลว่าอาจมีโอกาหรือเจ็บป่วยดังภาพ และความโดดเด่นหรือสังเกตภาพได้ชัดเจน รวมถึงความตั้งใจไม่สูบ ทั้งนี้เพื่อยืนยันประสิทธิผลของการใช้ภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ที่แตกต่างกัน ตลอดจนให้ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหีบห่อและการปิดฉลากผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ส่งผลต่อเนื่องไปยังการป้องกันเยาวชนไทยให้ห่างไกลจากการสูบบุหรี่

ภาพที่ 1 ภาพคำเตือนแบบใหม่ 4 สี 10 แบบ ขนาดร้อยละ 85 สำหรับวางบนซองบุหรี่แบบเรียบ

วัสดุและวิธีการศึกษา

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ประเมินผล (experimental evaluation research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูล 1 ครั้ง ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง

ประชากรและตัวอย่าง การวิจัยนี้ ประชากรคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2561ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 2 แห่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 23 (จังหวัดสกลนคร) กระทรวงศึกษาธิการ จำนวนทั้งสิ้น 3,347 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 28 ตุลาคม 2561)⁽¹⁴⁾

ตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2561 ในพื้นที่ข้างต้น โดยมีขนาดตัวอย่างการเลือกตัวอย่าง และคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยกำหนด ดังนี้

ขนาดตัวอย่าง การวิจัยนี้ คำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรของแดเนียล⁽¹⁵⁾ โดยแทนค่าสูตรของขนาดประชากร (N) เท่ากับ 3,347 คน และอ้างอิงค่าสัดส่วนความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาจากงานวิจัยของฉวีวรรณ เพ็งรักษา⁽¹⁶⁾ ร้อยละ 91.5 ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 5.0 ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 116 คน และวางแผน

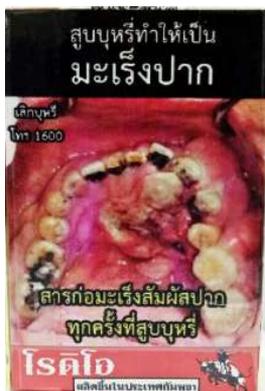
เก็บข้อมูลเพิ่มร้อยละ 10 ของขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้ โดยอ้างอิงจากงานวิจัยของฉวีวรรณ เพ็งรักษา⁽¹⁶⁾ เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับกลับคืน จากวิธีเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบตอบด้วยตนเอง ดังนั้น ตัวอย่างที่ต้องจัดเก็บจึงมีจำนวนไม่น้อยกว่า 128 คน ต่อ 1 โรงเรียน โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 256 คน

การเลือกตัวอย่าง การวิจัยนี้ สุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็นแบบกลุ่มสองขั้นตอน (two-stage cluster sampling) โดยสุ่มโรงเรียนและห้องเรียนตัวอย่างด้วยการจับฉลาก จากนั้นจึงเก็บข้อมูลจากนักเรียนทุกคนในห้องเรียนตัวอย่างโดยไม่สุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เลือกโรงเรียน โดยมีเกณฑ์คัดเข้าเพื่อเลือกโรงเรียนตัวอย่างเป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลของอำเภอเมืองสกลนครและผู้บริหารโรงเรียนให้ความร่วมมือ จากเกณฑ์คัดเข้านี้มีโรงเรียนทั้งหมด 2 โรงเรียน โดยโรงเรียนที่ 1 มีจำนวนนักเรียน 2,055 คน และโรงเรียนที่ 2 มีจำนวนนักเรียน 1,292 คน จากนั้น ใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลาก ซึ่งการสุ่มครั้งที่ 1 เป็นโรงเรียนที่กำหนดให้นักเรียน

ตัวอย่างสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ทั่วไป (branded cigarette packaging) และโรงเรียนที่เหลือเป็นโรงเรียนที่กำหนดให้นักเรียนตัวอย่างสังเกต

เห็นภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่แบบเรียบ (plain cigarette packaging) (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ร้อยละ 85

← ภาพซ้าย: ภาพที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไป (branded cigarette packaging)

ภาพขวา: ภาพที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบ (plain cigarette packaging) →

2) เลือกสายการเรียนและเลือกห้องเรียน การวิจัยครั้งนี้ เลือกสายการเรียนแบบเจาะจงเป็นสาย การเรียนวิทย์-คณิต เนื่องจาก 2 โรงเรียนตัวอย่างที่สุ่มได้มีสัดส่วนของจำนวนห้องเรียนสายวิทย์-คณิตมากที่สุด และในแต่ละชั้นปี มีจำนวนห้องเรียนของสายวิทย์-คณิตเท่ากัน คือ 8 ห้องเรียน จากนั้น จึงใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลากเพื่อเลือกห้องเรียน 1 ห้องเรียนต่อ 1 ชั้นปี โดยมีเกณฑ์คัดเลือกห้องเรียนของแต่ละชั้นปี ได้แก่ ห้องเรียนวิทย์-คณิต ที่ไม่ใช่ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ ดังนั้น จึงมีห้องเรียนตัวอย่างรวม 3 ห้องเรียนต่อ 1 โรงเรียน หรือรวมทั้งสิ้น 6 ห้องเรียน โดยแต่ละห้องเรียนตัวอย่างมีนักเรียนอยู่ระหว่าง 42-48 คน

3) เก็บข้อมูลนักเรียนตัวอย่างทุกคนในแต่ละชั้นเรียน โดยมีเกณฑ์คัดเข้า ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง และสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์คัดออก ได้แก่ นักเรียนที่ย้ายโรงเรียน หรือเจ็บป่วยที่ไม่สามารถมาโรงเรียนในวันที่จัดให้มีการเก็บข้อมูล นักเรียนที่มีอาการตาบอดสี และขอถอนตัวออกขณะเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเหตุผลใดๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ดำเนินงานวิจัย ได้แก่ 1) การจัดทำต้นแบบของ

บุหรี่แบบเรียบที่มีสีพื้นเป็นสีน้ำตาลอมเขียวแก่ประเภทสีด้าน จำนวน 4 ชุดๆ ละ 10 ภาพ รวม 40 ซอง และต้นแบบซองบุหรี่ทั่วไป จำนวน 40 ซอง ทั้งนี้เพราะในช่วงดำเนินงานวิจัยนี้ อนุบัญญัติของบุหรี่แบบเรียบยังไม่มีผลบังคับใช้ ส่งผลให้บุหรี่ซิกาแรตที่วางจำหน่ายในท้องตลาดเป็นซองบุหรี่แบบทั่วไปที่มีภาพคำเตือนบน 4 สี 10 แบบ ขนาดร้อยละ 85 ชุดที่ 4 ที่บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2557 และ 2) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบตอบด้วยตนเองที่สร้างโดยผู้วิจัย จำนวน 1 ชุด แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลจำนวน 14 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ผลการเรียนภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 เงินที่ได้รับจากผู้ปกครอง (บาทต่อวัน) การสูบบุหรี่ของคนในครอบครัว การสูบบุหรี่ของเพื่อนสนิท การเคยเห็นภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ และการสูบบุหรี่ของนักเรียน

ส่วนที่ 2 การตอบสนองทางอารมณ์ต่อการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ทั่วไป และซองบุหรี่แบบเรียบ จำนวน 10 ข้อๆ ละ 1 ภาพ และในแต่ละภาพ ให้ประเมินตัดสินการตอบสนองทางอารมณ์ครบทั้ง 4 อารมณ์ ได้แก่ ความน่ากลัว ความน่าขยะแขยง ความวิตกกังวลว่าอาจมีโอกาหรือเจ็บป่วยดังภาพ และความโดดเด่นหรือสังเกตภาพได้ชัดเจน

โดยแต่ละอารมณ์ความรู้สึกมีช่วงคะแนนตั้งแต่ 0-10 คะแนน ซึ่งหมายความว่า เมื่อสังเกตภาพนั้นๆ แล้วไม่มีการตอบสนองทางอารมณ์ใดๆ (0 คะแนน) หรือตอบสนองในระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) ถึงมากที่สุด (10 คะแนน)

ส่วนที่ 3 ความตั้งใจไม่สูบบุหรี่เมื่อสังเกตภาพคำเตือน จำนวน 1 ข้อ เพื่อวัดความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ของตัวอย่างที่ไม่สูบบุหรี่หรือเคยทดลองสูบเพียง 1-2 ครั้ง และตัวอย่างที่เคยสูบ แต่ไม่สูบในช่วง 30 วันที่ผ่านมา ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ตั้งใจจะไม่สูบลดต่อไป ไม่แน่ใจ/ยังตัดสินใจไม่ได้ว่าในอนาคตจะสูบบุหรี่หรือไม่ หรือตั้งใจจะสูบบุหรี่สักวันหนึ่งในอนาคต ส่วนตัวอย่างที่ปัจจุบันสูบบุหรี่ในช่วง 30 วันที่ผ่านมา วัดความตั้งใจไม่สูบใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ตั้งใจจะเลิกสูบบุหรี่หรือตั้งใจจะสูบบุหรี่ต่อไป

แบบสอบถามข้างต้นนี้ ได้รับการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน และทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 46 ในจังหวัดสกลนคร ที่มีคุณลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 103 คน แต่มีใช้กลุ่มเดียวกับที่ใช้ในการศึกษาจริง และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องภายในด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) สำหรับแบบสอบถามส่วนที่ 2 การตอบสนองทางอารมณ์ต่อการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ได้ค่าความเชื่อมั่นในด้านความน่ากลัว น่าขยะแขยง วิตกกังวล และโดดเด่น/สังเกตได้ชัดเจน เท่ากับ 0.875, 0.826, 0.696 และ 0.871 ตามลำดับ และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับหรือการตอบสนองทางอารมณ์โดยรวม เท่ากับ 0.937 นอกจากนี้ ยังพบว่าระยะเวลาที่กำหนดในการสังเกต 30 วินาทีต่อ 1 ภาพ มีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไป⁽¹⁷⁾

การเก็บรวบรวมข้อมูล ภายหลังจากได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ MUPH 2018-175 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 4 คน

จึงเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2562 โดยชี้แจงโครงการวิจัย แจกเอกสารคำชี้แจง และเอกสารใบยินยอมตนเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อให้นักเรียนนำไปขอให้ผู้ปกครองพิจารณาลงนามอนุญาต และนำมาส่งคืนในวันรุ่งขึ้น ภายหลังจากได้รับคำยินยอมจากผู้ปกครองแล้ว จึงเก็บข้อมูลในชั้นเรียนๆ ละ 50 นาที ในช่วงโม่งกิจกรรม “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” และเก็บข้อมูลในโรงเรียนที่ได้รับการสุ่มให้สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองแบบทั่วไปก่อน แล้วตามด้วยโรงเรียนที่ได้รับการสุ่มให้สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองแบบเรียบ โดยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1) แบ่งนักเรียนในแต่ละห้องเรียนตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มๆ ละ 10-12 คน โดยแต่ละกลุ่มมีผู้ช่วยวิจัย 1 คน รับผิดชอบดูแล จากนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มชี้แจงแบบสอบถามและให้นักเรียนตัวอย่างทำแบบสอบถามไปพร้อมกัน ซึ่งเริ่มจากการตอบแบบสอบถามส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป และระอจนกว่านักเรียนตัวอย่างของแต่ละกลุ่ม ตอบแบบสอบถามส่วนที่ 1 เสร็จทุกคน

2) แบบสอบถามส่วนที่ 2 การตอบสนองทางอารมณ์ต่อการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 โดยผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มเป็นผู้โชว์ซองบุหรี่ให้นักเรียนได้สังเกต เริ่มจากซองรูปภาพที่ 1 ไปจนถึงซองรูปภาพที่ 10 ในขณะที่นักเรียนตัวอย่างกำลังสังเกตภาพบนซองบุหรือนั้น นักเรียนต้องตอบแบบสอบถามครบทั้ง 4 อารมณ์ต่อ 1 รูปภาพ ภายในเวลา 30 วินาที โดยผู้วิจัยเป็นผู้จับเวลา หลังจากสังเกตครบทั้ง 10 ซองแล้วผู้ช่วยวิจัยจะนำซองบุหรี่ทั้งหมดวางโชว์ไว้บนโต๊ะกลางของแต่ละกลุ่ม จากนั้นจึงให้นักเรียนตัวอย่างตอบแบบสอบถามส่วนที่เหลือต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Independent samples t-test เพื่อเปรียบเทียบการตอบสนองทางอารมณ์จากการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ปกติและซองบุหรี่ปกติแบบเรียบ

และเปรียบเทียบความตั้งใจไม่สูบบุหรี่เมื่อสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ที่แตกต่างกันโดยใช้สถิติ Chi-square test

ผลการศึกษา

การวิจัยนี้มีนักเรียนตัวอย่างที่ให้ข้อมูลสมบูรณ์ครบถ้วน รวมทั้งสิ้น 270 คน จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 135 คน ได้แก่ กลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบทั่วไป และแบบเรียบ ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่น้อยกว่าขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้โดยมีรายละเอียดของข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล และผลการศึกษาที่จำแนกการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล นักเรียนตัวอย่าง จำนวน 270 คน มีอายุเฉลี่ย 16.7 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.4 มีผลการเรียนเฉลี่ย 3.00 (SD=0.4) เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองโดยเฉลี่ย 91.2 (SD=30.8) บาทต่อวัน ต่ำสุด-สูงสุดอยู่ระหว่าง 40-300 บาทต่อวัน มีบุคคลใกล้ชิดสูบบุหรี่ ร้อยละ 50.0 โดยมีความสัมพันธ์เป็นบิดา ร้อยละ 27.0 และมีเพื่อนสนิทสูบบุหรี่ ร้อยละ 14.5 คิดเป็นจำนวนเฉลี่ยของเพื่อนที่สูบบุหรี่เท่ากับ 3.3 (SD=2.2) คนต่อตัวอย่าง 1 คน เมื่อจำแนกนักเรียนตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มตามการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางอยู่บนซองบุหรี่ทั่วไปและซองบุหรี่แบบเรียบ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน

2. การสูบบุหรี่ของนักเรียน ในจำนวนนักเรียนตัวอย่าง 270 คน พบว่าร้อยละ 15.9 เคยทดลองสูบบุหรี่ โดยส่วนใหญ่ทดลองสูบบุหรี่ครั้งแรกเมื่ออายุ 13-15 ปี ร้อยละ 46.5 โดยมีอายุเฉลี่ยและอายุต่ำสุดเมื่อทดลองสูบบุหรี่ครั้งแรกคือ 14.4 (SD=2.1) ปี และ 9 ปี ตามลำดับ สาเหตุสำคัญที่ลองสูบบุหรี่ คืออยากทดลองสูบ ร้อยละ 46.5 เมื่อพิจารณาการสูบบุหรี่ปัจจุบัน พบว่าร้อยละ 5.6 สูบบุหรี่ในรอบ 30 วันที่ผ่านมา โดยสูบบุหรี่ประเภทบุหรี่ซิการ์แรตสูงสุด ร้อยละ 4.8 รองลงมา ได้แก่ บุหรี่ไฟฟ้า ร้อยละ 2.7

เมื่อจำแนกนักเรียนตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มตามการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางอยู่บนซองบุหรี่ทั่วไปและซองบุหรี่แบบเรียบ พบว่าทั้ง 2 กลุ่ม มีสถานะการสูบบุหรี่เกือบทั้งหมดไม่แตกต่างกัน ยกเว้นอายุเมื่อทดลองสูบบุหรี่ครั้งแรกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักเรียนตัวอย่างในกลุ่มที่ให้สังเกตซองบุหรี่แบบเรียบ มีอายุเฉลี่ยเมื่อทดลองสูบครั้งแรกน้อยกว่านักเรียนตัวอย่างในกลุ่มที่สังเกตซองบุหรี่ทั่วไป ($\bar{x}=13.2$, $SD=2.3$ ปี และ $\bar{x}=15.3$, $SD=1.4$ ปี, $p<0.001$)

3. การตอบสนองทางอารมณ์จากการสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ขนาดร้อยละ 85 ประกอบด้วยอารมณ์ความรู้สึกต่อความน่ากลัว น่าขยะแขยง วิตกังวล และการรับรู้ความโดดเด่นหรือสังเกตภาพได้ชัดเจน ซึ่งผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการตอบสนองทางอารมณ์จากการสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่แบบทั่วไปและแบบเรียบ พบว่า 4 ภาพใน 10 ภาพ มีคะแนนเฉลี่ยการตอบสนองครบทั้ง 4 อารมณ์จากการสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบสูงกว่าที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไป ได้แก่ ภาพที่ 2 สูบบุหรี่ทำให้เป็นโรคถุงลมปอดพอง ภาพที่ 3 สูบบุหรี่ทำให้เป็นมะเร็งปาก ภาพที่ 5 สูบบุหรี่ทำให้ตาบอด และภาพที่ 8 สูบบุหรี่ทำให้เส้นเลือดสมองแตก นอกจากนี้ยังพบเพียง 1 ใน 10 ภาพ ได้แก่ ภาพที่ 1 “ควันบุหรี่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อเด็ก” เมื่อนำมาวางบนซองบุหรี่ทั่วไปและซองบุหรี่แบบเรียบ พบว่ามีผลการตอบสนองทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันทั้งความน่ากลัว (p -value=0.775) น่าขยะแขยง (p -value=0.562) วิตกังวล (p -value=0.514) และความโดดเด่น/สังเกตได้ชัดเจน (p -value=0.617) เมื่อพิจารณาเป็นรายอารมณ์ความรู้สึก พบว่า 8 ใน 10 ภาพ ยกเว้นภาพที่ 1 และ 4 เมื่อวางบนซองบุหรี่แบบเรียบ มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้สึกขยะแขยง และการรับรู้ถึงความโดดเด่นหรือสังเกตภาพได้ชัดเจนที่สูงกว่าเมื่อวางบนซองบุหรี่ทั่วไปอย่างชัดเจน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการตอบสนองทางอารมณ์จากการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางอยู่บนซองบุหรี่ทั่วไป และซองบุหรี่แบบเรียบ (n=270)

ภาพคำเตือน ที่วางบนซอง บุหรี่	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการตอบสนองทางอารมณ์ต่อภาพ										
	ภาพที่ 1	ภาพที่ 2	ภาพที่ 3	ภาพที่ 4	ภาพที่ 5	ภาพที่ 6	ภาพที่ 7	ภาพที่ 8	ภาพที่ 9	ภาพที่ 10	
การตอบสนองทางอารมณ์ด้านความรู้สึกน่ากลัว											
ซองบุหรี่ทั่วไป	7.1±2.8	6.5±2.7	5.4±2.9	3.6±3.2	6.4±2.8	4.8±3.1	7.1±2.7	6.1±2.6	6.8±2.7	6.3±2.5	
ซองบุหรี่ แบบเรียบ	7.2±2.7	7.6± 2.5	7.8±2.5	3.7±3.1	7.1±2.8	6.7±2.9	7.3±2.6		7.6±2.5	7.4±2.5	7.5±2.5
t-test	0.286	3.478	7.432	0.384	1.991	5.109	0.787	4.627	1.904	3.962	
p-value	0.775	0.001*	<0.001*	0.701	0.048*	<0.001*	0.432	<0.001*	0.058	<0.001*	
การตอบสนองทางอารมณ์ด้านความรู้สึกน่าขยะแขยง											
ซองบุหรี่ทั่วไป	6.7±2.8	6.2±2.7	6.0±2.7	3.2±3.2	6.1±2.7	5.0±3.1	6.5±2.7	6.2±2.5	6.6±2.6	6.3±2.6	
ซองบุหรี่ แบบเรียบ	6.9±2.6	7.3±2.7	7.8±2.5	3.7±3.2	7.0±2.7	5.8±3.2	7.1±2.6	7.4±2.5	7.4±2.4	7.3±2.3	
t-test	0.580	3.318	5.769	1.324	2.687	2.141	2.073	3.967	2.700	3.047	
p-value	0.562	0.001*	<0.001*	0.187	0.008*	0.033*	0.039*	<0.001*	0.007*	0.003*	
การตอบสนองทางอารมณ์ด้านความรู้สึกวิตกกังวล											
ซองบุหรี่ทั่วไป	6.4±3.1	5.8±2.9	5.6±2.9	3.9±3.3	5.7±2.9	6.0±3.0	5.8±2.7	5.6±2.9	6.3±2.7	6.3±2.9	
ซองบุหรี่ แบบเรียบ	6.7±3.1	7.0±2.7	7.0±2.9	4.9±3.3	6.8±2.7	6.5±2.8	6.8±2.7	7.0±2.6	6.9±2.6	6.8±2.8	
t-test	0.653	3.543	4.109	2.438	3.322	1.574	3.388	4.452	1.915	1.453	
p-value	0.514	<0.001*	<0.001*	0.015*	0.001*	0.117	0.001*	<0.001*	0.057	0.147	
การตอบสนองทางอารมณ์ต่อการรับรู้ถึงความโดดเด่น/สังเกตภาพได้ชัดเจน											
ซองบุหรี่ทั่วไป	6.6±2.9	6.1±2.7	6.3±2.3	5.2±3.3	6.0±2.7	5.8±2.5	5.0±2.5	5.1±2.7	5.8±2.3	5.5±2.5	
ซองบุหรี่ แบบเรียบ	6.8±2.7	7.2±2.7	7.3±2.8	5.7±3.2	7.0±2.6	6.9±2.6	7.1±2.6	7.0±2.8	7.1±2.5	7.2±2.6	
t-test	0.501	3.593	3.422	1.283	3.281	3.608	6.812	5.618	4.586	5.792	
p-value	0.617	<0.001*	0.001*	0.201	0.001*	<0.001*	<0.001*	<0.001*	<0.001*	<0.001*	

*p-value<0.05

4. ความตั้งใจไม่สูบบุหรี่เมื่อสังเกตภาพคำเตือน นักเรียนตัวอย่างทั้งหมด 270 คน จำแนกเป็น 3 กลุ่มตามสถานะการสูบบุหรี่ไม่สูบบุหรี่หรือเคยทดลองสูบบุหรี่เพียง 1-2 ครั้ง เคยสูบแต่ไม่สูบในช่วง 30 วันที่ผ่านมา และสูบบ้างหรือไม่ในรอบ 30 วันที่ผ่านมา พบว่า 1) กลุ่มที่ไม่สูบบุหรี่หรือเคยทดลองสูบบุหรี่เพียง 1-2 ครั้ง ส่วนใหญ่ตั้งใจจะไม่สูบบุหรี่ตลอดไป ร้อยละ 91.6 เมื่อจำแนกนักเรียนตัวอย่างกลุ่มนี้ ออกเป็น

2 กลุ่มย่อยตามการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 พบว่า แม้กลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่แบบเรียบ มีความตั้งใจไม่สูบบุหรี่สูงกว่ากลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ทั่วไป แต่ไม่พบความแตกต่างที่ชัดเจน (ร้อยละ 94.9 และร้อยละ 88.2, p-value=0.093) 2) นักเรียนตัวอย่างที่เคยสูบ แต่ไม่สูบในรอบ 30 วันที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 82.1 มีความตั้งใจจะไม่กลับมาสูบบุหรี่อีกอย่างแน่นอน โดยนักเรียนตัวอย่างที่สังเกต

ภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่แบบเรียบ แม้มีความตั้งใจไม่สูบบุหรี่สูงกว่ากลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ทั่วไป แต่ไม่พบความแตกต่างที่ชัดเจน เช่นกัน (ร้อยละ 90.9 และร้อยละ 76.5, p -value=0.619) และ 3) นักเรียนตัวอย่างที่สูบบุหรี่ในรอบ 30 วันที่ผ่านมา พบว่า ตั้งใจจะเลิกบุหรี่ ร้อยละ 80.0 โดยกลุ่มที่

สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบทุกคน (7 คน) ตั้งใจจะเลิกสูบบุหรี่ ขณะที่กลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไป มีเพียง 5 ใน 8 คน ตั้งใจจะเลิกสูบบุหรี่ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของนักเรียนตัวอย่าง จำแนกการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ทั่วไปหรือแบบเรียบ และความตั้งใจไม่สูบบุหรี่

ความตั้งใจไม่สูบบุหรี่	รวม	การสังเกตภาพคำเตือน		p-value
		ขนาดร้อยละ 85 ของบุหรี่ทั่วไป	ซองบุหรี่แบบเรียบ	
นักเรียนตัวอย่างที่ไม่สูบบุหรี่หรือเคยทดลองสูบบุหรี่เพียง 1-2 ครั้ง (n=227)				
ตั้งใจจะไม่สูบบุหรี่ตลอดไป	208 (91.6)	97 (88.2)	111 (94.9)	0.093
ไม่แน่ใจ/ยังตัดสินใจไม่ได้ว่าในอนาคตจะสูบบุหรี่หรือไม่	16 (7.1)	12 (10.9)	4 (3.4)	
ตั้งใจที่จะสูบบุหรี่สักวันหนึ่งในอนาคต	3 (1.3)	1 (0.9)	2 (1.7)	
นักเรียนตัวอย่างที่เคยสูบ แต่ไม่สูบในช่วง 30 วันที่ผ่านมา (n=28)*				
ตั้งใจจะไม่กลับมาสูบบุหรี่อีกอย่างแน่นอน	23 (82.1)	13 (76.5)	10 (90.9)	0.619
ไม่แน่ใจ/ยังตัดสินใจไม่ได้ว่าในอนาคตจะกลับมาสูบบุหรี่หรือไม่	5 (17.9)	4 (23.5)	1 (9.1)	
หรือไม่ตั้งใจที่จะสูบบุหรี่สักวันหนึ่งในอนาคต	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
นักเรียนตัวอย่างที่ปัจจุบันสูบบุหรี่หรือสูบในช่วง 30 วันที่ผ่านมา (n=15)*				
ตั้งใจจะเลิกสูบบุหรี่	12 (80.0)	5 (62.5)	7 (100)	1.000
ตั้งใจจะสูบบุหรี่ต่อไป	3 (20.0)	3 (37.5)	0 (0.0)	

หมายเหตุ: *ใช้สถิติ Fisher's exact test 2 tailed

วิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญที่ว่า การสังเกตภาพคำเตือน 4 สี ชุดใหม่ ขนาดร้อยละ 85 ที่ได้รับการออกแบบให้วางไว้บนซองบุหรี่แบบเรียบ (plain packaging) มีผลต่อการตอบสนองทางอารมณ์ทั้งความรู้สึกว่าภาพมีความน่ากลัว น่าขยะแขยง วิตกกังวลหรือเป็นทุกข์ว่าอาจมีโอกาสเป็นดังภาพ และรับรู้ภาพมีความโดดเด่น/สังเกตได้ชัดเจน สูงกว่าการสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 บนซองบุหรี่ทั่วไปอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4 ใน 10 ภาพ ได้แก่ ภาพที่ 2 (สูบบุหรี่ทำให้เป็นโรคถุงลมพอง) ภาพที่ 3 (สูบบุหรี่ทำให้เป็นมะเร็งปาก) ภาพที่ 5 (สูบบุหรี่ทำให้ตาบอด) และภาพที่ 8 (สูบบุหรี่ทำให้เส้นเลือดสมองแตก) มีคะแนนเฉลี่ยการตอบสนองครบทั้ง 4 อารมณ์ สูงกว่าอย่างชัดเจน

อาจเนื่องมาจากคุณลักษณะของซองบุหรี่แบบเรียบ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้บุหรี่ทุกยี่ห้อที่มีรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่เหมือนกัน ทั้งสี ตัวอักษรมาตรฐาน และตำแหน่งการจัดวางตัวอักษรที่เป็นยี่ห้อบุหรี่ ทำให้พื้นที่ที่เหลือบนซองบุหรี่ขนาด 1.4 ซม. ไม่สามารถใช้เพื่อการโฆษณาได้ดังที่เคยใช้เป็นพื้นที่โฆษณาสร้างความโดดเด่นให้สินค้า ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคหรือผู้สังเกตออกไปจากข้อความและภาพคำเตือนเกี่ยวกับสุขภาพ⁽¹³⁾ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาทั้งของพิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ และคณะ⁽¹⁸⁾ ซึ่งพบว่าภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนพื้นซองบุหรี่แบบเรียบมีอิทธิพลต่อการใช้บุหรี่โดยผ่านความรู้สึกกลัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการศึกษาของ Andrews และคณะ⁽¹⁹⁾ พบว่าภาพคำเตือนที่วางบนซองบุหรี่

แบบเรียบ นอกจากเพิ่มความรูสึกกลัวต่อพิษภัยบุหรี่กับสุขภาพ ยังส่งผลต่อการลดความอยากสูบบุหรี่ และลดความรู้สึกดึงดูดหรือน่าสนใจของซองบุหรี่

สำหรับข้อความและภาพคำเตือน ภาพที่ 1 “ควันบุหรี่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อเด็ก” เมื่อนำมาวางบนซองบุหรี่ทั่วไปและซองบุหรี่แบบเรียบ ไม่พบว่ามีการตอบสนองทางอารมณ์ทั้ง 4 อารมณ์ สะท้อนว่าภาพนี้ มีความเด่นชัดในตัวเอง ไม่ว่าจะวางบนพื้นซองบุหรี่เป็นแบบใด อาจเป็นเพราะภาพนี้แสดงผลกระทบของบุหรี่ที่เกิดกับเด็กทารกที่แม่นักเรียนตัวอย่างที่สังเกตภาพนี้ผ่านช่วงวัยนี้มาแล้ว แต่ก็ยังมีโอกาสใกล้ชิดกับเด็กทารก ประกอบกับนักเรียนตัวอย่างในครั้งนี้ส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่และไม่เคยลองสูบบุหรี่ ร้อยละ 84.1 จึงส่งผลให้ภาพนี้ เมื่อนำไปวางบนซองบุหรี่ทั่วไปหรือซองบุหรี่แบบเรียบ จึงพบการตอบสนองทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

ส่วนความตั้งใจไม่สูบบุหรี่เมื่อสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ แม้ไม่พบความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างนักเรียนตัวอย่างที่มีสถานะการสูบบุหรี่ต่างกัน เมื่อสังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไปกับซองบุหรี่แบบเรียบ แต่ก็พบสัดส่วนของความตั้งใจไม่สูบบุหรี่หรือเลิกสูบบุหรี่ในกลุ่มที่สังเกตภาพคำเตือนขนาด ร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบสูงกว่ากลุ่มที่สังเกตซองบุหรี่ทั่วไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะช่วงเวลาที่ให้นักเรียนตัวอย่างสังเกตภาพในขณะดำเนินการเก็บข้อมูลนาน 30 วินาทีต่อ 1 ภาพ และวางไว้บนโต๊ะกลางในขณะที่นักเรียนตัวอย่างตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 3 ซึ่งใช้เวลาตอบไปอีกไม่เกิน 5 นาที จึงอาจไม่เพียงพอให้สังเกตภาพอย่างละเอียด ซึ่งผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาของฉวีวรรณเพ็ญรักษา และคณะ⁽¹⁶⁾ ไม่พบความแตกต่างกันของสัดส่วนความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ระหว่างการเห็นภาพที่มีขนาดแตกต่างกัน (ร้อยละ 55 vs ร้อยละ 85) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นแนวโน้มที่ดีของประสิทธิผลของภาพคำเตือนขนาดใหญ่ถึงร้อยละ 85 ที่วางไว้บนซองบุหรี่แบบเรียบที่สอดคล้องกับคำแนะนำตามมาตรา 11 การบรรจุหีบห่อและติดป้ายผลิตภัณฑ์ตามกรอบอนุสัญญา

ว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก⁽⁸⁾ ที่สนับสนุนประเทศสมาชิกให้พิจารณาใช้บรรจุภัณฑ์ที่เรียบง่าย หรือซองบุหรี่แบบเรียบ เพื่อให้เกิดผลดีต่อความเด่นชัดและประสิทธิภาพของข้อความและภาพคำเตือนเกี่ยวกับสุขภาพ ป้องกันไม่ให้หีบห่อดึงดูดความสนใจออกไปจากข้อความและภาพคำเตือนเกี่ยวกับสุขภาพ

สรุป

ภาพคำเตือนโทษพิษภัยของบุหรี่ 4 สี ชุดใหม่ขนาดร้อยละ 85 ที่มีผลบังคับใช้ไปเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2562 ที่ผ่านมา ถือเป็นการใช้ภาพคำเตือนชุดที่ 5 ของประเทศไทย แต่เป็นภาพชุดแรกที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบ (plain cigarette packaging) ที่มีผลต่อการตอบสนองทางอารมณ์ความรู้สึกที่สูงกว่าภาพเดียวกันที่วางบนซองบุหรี่ทั่วไปอย่างชัดเจน โดยเฉพาะความรู้สึกละอาย และการรับรู้ถึงความโดดเด่นหรือสังเกตภาพได้ชัดเจน และยังพบว่ามี 4 ใน 10 ภาพที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบ มีผลตอบสนองทางอารมณ์ความรู้สึกครบทั้ง 4 อารมณ์อย่างชัดเจน นอกจากนี้ นักเรียนตัวอย่างที่สังเกตภาพคำเตือนขนาดร้อยละ 85 ที่วางบนซองบุหรี่แบบเรียบ มีความตั้งใจไม่สูบบุหรี่ในสัดส่วนที่สูงกว่า แม้ไม่พบความแตกต่างอย่างชัดเจนก็ตาม จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของการใช้ภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ชิกาเรตชุดนี้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1) เผยแพร่ภาพคำเตือน 4 สี ขนาดร้อยละ 85 ชุดใหม่นี้ ทางสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่นอกเหนือจากการแสดงภาพดังกล่าวบนซองบุหรี่ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนทั้งที่ไม่สูบบุหรี่และสูบบุหรี่ เช่น Instagram Facebook Line เป็นต้น เนื่องจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าภาพเหล่านี้ สามารถกระตุ้นอารมณ์เชิงลบได้อย่างชัดเจน และเมื่อภาพเหล่านี้ นำมาวางไว้บนซองบุหรี่แบบเรียบ ยิ่งมีความโดดเด่น/สังเกตได้ชัดเจน ที่ส่งผลไปสู่เจตคติทั้งการแสดงเจตนาว่าจะไม่สูบบุหรี่ และเลิกสูบบุหรี่ ซึ่งในที่สุด จะส่งผลไปสู่พฤติกรรมเป้าหมาย นั่นคือ ไม่สูบบุหรี่และเลิกสูบบุหรี่ได้สำเร็จ

2) เพิ่มการให้ข้อมูลโทษพิษภัยบุหรี่ ด้วยวิธีการเรียนรู้จากภาพเนื่องจากพื้นสีบนซองบุหรี่แบบเรียบตามที่กฎหมายกำหนด คือสีน้ำตาลอมเขียวแก่ ประเภทสีด้านนี้ มีผลต่อการตอบสนองทางอารมณ์เชิงลบด้านความรู้สึกว่าเป็นภาพที่น่าขยะแขยงจนไม่อยากจะอยู่ใกล้หรือพอกติดตัว และมีผลทำให้ภาพมีความโดดเด่น/สังเกตเห็นได้ชัดเจน รู้สึกว่าภาพมีความน่ากลัว และรู้สึกวิตกกังวลว่าอาจมีโอกาสดังภาพ

3) เปลี่ยนภาพคำเตือนสำหรับวางบนซองบุหรี่แบบเรียบเป็นประจำทุก 1-2 ปี ตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกที่ระบุไว้ในมาตรา 11 การบรรจุหีบห่อและติดป้ายผลิตภัณฑ์ โดยในแต่ละครั้งของการเปลี่ยนภาพคำเตือน ควรเปลี่ยนทั้งหมด มิใช่เปลี่ยนเป็นบางภาพ เพราะจะส่งผลให้ภาพมีประสิทธิภาพลดลงเนื่องจากความคุ้นชินภาพ และควรจัดให้มีการประเมินภาพก่อนนำมาบรรจุไว้ในอนุบัญญัติ

4) เพิ่มความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบรอบสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อป้องกันการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชน เห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนตัวอย่างสูบบุหรี่ไฟฟ้า ทั้งที่มีกฎหมายห้ามนำเข้าและห้ามนำจำหน่ายอย่างชัดเจน

5) สร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันเด็กและเยาวชนจากการเป็นนักสูบหน้าใหม่โดยการขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการที่ครอบคลุมทั้งบิดา-มารดา และญาติที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ในการเป็นต้นแบบไม่สูบบุหรี่ เพราะงานวิจัยนี้ พบว่ามีบุคคลในครอบครัวของนักเรียนตัวอย่างสูบบุหรี่ โดยเฉพาะบิดา
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรออกแบบการศึกษาแบบติดตามไปข้างหน้าในกลุ่มเป้าหมายเดิม เพื่อติดตามความตั้งใจไม่สูบบุหรี่หรือพฤติกรรมสูบบุหรี่ของกลุ่มที่เคยสังเกตภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ทั่วไปกับซองบุหรี่แบบเรียบว่าแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2) ควรศึกษาเพื่อเตรียมและคัดเลือกภาพ

ต้นแบบสำหรับวางบนซองบุหรี่ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มวัยเรียน วัยทำงาน หรือวัยสูงอายุ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

1. Drope J, Schluger N, Cahn Z, Drope J, Hamill S, Islami F, et al. The Tobacco Atlas. Atlanta: American Cancer Society and Vital Strategies. Atlanta: The American Cancer Society, Inc; 2018.
2. Islami F, Torre LA., Jemal A. Global trends of lung cancer mortality and smoking prevalence. *Transl Lung Cancer Res* [Internet]. 2015 [cited 2018 Sep 21]; 4: 327-338. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4549470/>
3. JhaP, Ramasundarahettige C, Landsman V, Rostron, B, Thun M, Anderson R N, McAfee T, Peto R. 21st-Century Hazards of Smoking and Benefits of Cessation in the United States. *The New England Journal of Medicine* [Internet]. 2013 [cited 2018 Sep 21]; 368,341-50. Available form: https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/nejmsa1211128#article_citing_articles
4. Burden of Disease Thailand. International Health Policy Program Foundation. Thailand burden of disease attributable to risk factors 2014. Non-thaburi: Icon Printing LTD; 2018. (in Thai)
5. Action on Smoking and Health Foundation. Crucial number related to tobacco. 2015 [Internet]. Bangkok. Action on Smoking and Health Foundation; 2015 [cited 2018 Sep 21] Available from: <http://www.smokefreezone.or.th/content.../attach/cec7405df45b->

- 4b639176a32ef17e2cd.pdf (in Thai)
6. Tobacco Control Research and Knowledge Management Center (TRC). Statistics Report of Tobacco Use 2018. 1st. Bangkok: CharoenDee-Munkong Printing; 2018. (in Thai)
 7. World Health Organization. From Burden to “Best Buys”: Reducing the Economic Impact of Non-Communicable Diseases in Low- and Middle-Income Countries. Geneva: World Health Organization; 2011.
 8. WHO Framework Convention on Tobacco Control (FCTC). Guidelines for implementation. (2013 edition). Geneva: WHO Framework Convention on Tobacco Control (FCTC); 2013.
 9. Hammond D. Health warning messages on tobacco products: a review. *Tob Control* [Internet]. 2011 [cited 2019 Oct 19];20: 327–37. Available form: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/tobaccocontrol/20/5/327.full.pdf>
 10. Benjakul S, Kengganpanich M, Kengganpanich T, Nakju S. Research report on Affecting of law enforcement related 85% pictorial health warnings on cigarette package: Perspective at retail shop [Internet]. Bangkok. Tobacco Control Research and Knowledge Management Center (TRC). 2015 [cited 2019 Oct 19]. 76 p. Available form: [https://www.trc.or.th/trcresearch/pdf/files/ART%2011/cat11%20\(5\).pdf](https://www.trc.or.th/trcresearch/pdf/files/ART%2011/cat11%20(5).pdf). (in Thai)
 11. Moodie C, Stead M, Bauld L, McNeill A, Angus K, Hinds K, et al. Plain Tobacco Packaging: A Systematic Review [Internet]. Stirling. University of Stirling; 2011 [2018 Oct 28]. 116 p. Available form: [https://eppi.ioe.ac.uk/cms/Portals/0/PDF%20reviews%20and%20summaries/tobaccopacks_MoodiePHRC_R2012_](https://eppi.ioe.ac.uk/cms/Portals/0/PDF%20reviews%20and%20summaries/tobaccopacks_MoodiePHRC_R2012_web.pdf?ver=2012-05-09-161542-)
 12. Drovandi A, Teague PA, Glass B, Malau-Aduli B. A systematic review of the perceptions of adolescents on graphic health warnings and plain packaging of cigarettes. *Systematic Reviews* [Internet]. 2019 [cited 2018 Oct 28];8:1–15. <https://systematicreviewsjournal.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13643-018-0933-0.pdf>
 13. Royal Thai Government Gazette. Notification of the Ministry of Public Health Subject: Criteria, methods and conditions on tobacco product and cigarette packaging B.E.2018. 2561; 135 [Internet]. 2019 [cited 2018 Oct 28] (special section 319๓): 11–19 Available form: <https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/Thailand/Thailand%20-%20Notif.%20of%20P%26L%20Rules%202018.pdf>
 14. Office of the Basic Education Commission. School information The Secondary Education Service Area Office Sakon Nakhon [Internet]. Bangkok. Education Management Information System. [cite 20181 Oct 28] Available from https://data.bopp-obec.info/emis/school.php?Area_CODE=101723. (in Thai)
 15. Daniel WW. *Biostatistics A Foundation for Analysis in the Health Sciences*. 5th ed. New York: John Wiley & Sons; 2010.
 16. Pengruksa C, Kengganpanich T, Kengganpanich M, Benjakul S. Effect of pictorial health warnings on intention not to smoke among secondary school students. *Veridian E-Journal, Science and Technology Silpakorn University* [Internet]. 2015 [cited 2021 Jun 29]; 2: 1–12. Available form: <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/VESTSU/article/view/35183> (in Thai)

17. McCarthy J. Extending the Silence Giving students several seconds to think after asking a question and up to two minutes for some questions improves their learning [Internet]. [cited 2021 Jun 29]. Available from: <https://www.edutopia.org/article/extending-silence>
18. Sillapasawan P, Viwatwongkasem C, Satitvipawee P, Sujirarat D, Sirichotiratana N, Sompopcharoen M, et al. Effectiveness of expanding health warning picture size (85%) on cigarette package and responding cigarette consumption behaviors of youth/adolescent in Bangkok. Bangkok: Aroonprinting; 2016. (in Thai)
19. Andrews, JC, Netemeyer RG, Burton S, Kees J.. Effects of plain package branding and graphic health warnings on adolescent smokers in the USA, Spain and France. Tobacco Control [Internet]. 2016 [cited 2021 Jun 29]; 25: 120-126. Available form: <http://dx.doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2015-052583>